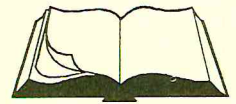

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 275

דיני גשמים בשבת, ושאלות המצוות

כסלו תשע"ו

ההלכות נפרכו פ"ו הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהמ"צ "דברי שיר" ב"ב

הליכה בגרבים רטובים

מותר לילך בשבת אף שנרטבו הגרבים, ואין בו משום סחיטה, משום דהוי פס"ר דלא נחא ליה, וכלאחר יד, והולך לאיבוד (עי' ספר "שבת לישראל", עמי תע"א, בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שאלות המצוות

סדר החיובים לעלייה לתורה ביום חול (תיקון לגליון 265)

שאלה: בקריאת התורה בשני וחמישי נכחו בעל ברית ויארציט, ושניהם ישראלים, מי מקבל עליה לשלישי?

תשובה:

א. סדר החיובים הוא:

1. חתן ביום חופתו (רק אם החופה לפני שקיעה"ח).
2. חתן בשבת קודם החתונה, ובר מצוה בו ביום.
3. בעל יולדת שאשתו באה היום לבית הכנסת או שעבר מ' יום לזכר ופי' לנקבה ("ביאור הלכה" שם).
4. חתן בשבת שבע ברכות אם התחתן מיום ד' ואילך (עי' ביה"ל סימן קל"ו).
5. יארציט בו ביום.
6. אבי הבת כשקורא לה שם (דע"ת סימן רפ"ב ס"ז, הגר"ח קניבסקי שליט"א).
7. אבי הבן ביום מילת בנו.
8. אבי הבן בשבת שלפני המילה.
9. חתן בשבת שבע ברכות כשהתחתן לפני יום ד'.

ב. אורח שאינו מתפלל קבוע בבית הכנסת והוא חיוב, אף שחיובו עדיף יותר במעלה משאר החיובים, אין בכוחו לדחות חיוב של אחד מהמתפללים הקבועים (שם).

ג. מתפלל קבוע נקרא המשלם דמי חבר לקהילת בית הכנסת שבו מתפלל ומשתייך, וכן עניי המקום שגרים שם בקביעות ומתפללים שם אע"פ שאינם משלמים מחמת עניות. וכן משרתי בית הכנסת (הגבאים, השמשים וכיו"ב), כל אלו נקראים קבועים כבר מהיום הראשון שבאים ("פסקי תשובות" ס' קל"ב 118).

ד. במקום שיש ב' חיובים שווים בדרגה וא"א לתת לשניהם יטילו גורל ביניהם, ואם אחד מהם הוא תלמיד חכם, הוא קודם ("ביאור הלכה" שם).

ה. בכל החיובים הנ"ל אם טעה הגבאי וקרא לחיוב אחר שלא עפ"י הסדר או אף לאדם שאינו חיוב, יש לו לעלות והחיוב נדחה ("דעת תורה" ס' רפ"ב).

עליה לתורה בפרשת התוכחה

שאלה: כל שנה הבעל קורא מקבל עליה בפרשת התוכחה (פ' בחקותי ופ' כי תבא), השנה הבעל קורא לא הרגיש טוב וביקש מאחר לקרוא פ' כי תבא, האם יכול לתבוע את העלייה של פרשת התוכחה כיון שיש לו חזקה?

תשובה: מה שמקבל את העלייה בפרשת התוכחה זה משום שתמיד נותנים זאת לבעל קורא (דאדם אחר מפחד שמא הבעל קורא יכוון עליו), ואין לו שום זכות עצמי, ולכן אם הוא לא בעל קורא אין לו שום זכות על העלייה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

וכעין זה בעל מוסף של ימים נוראים שהיה מקבל עליה כל שנה ושנה (משנ"ב ס' תקפ"ד סי"ט), ומשהפסיק להיות בעל מוסף אין לו שום זכות חזקה על העלייה.

הרמת ספר תורה בשעת הקריאה

שאלה: העלה לתורה אדם שיושב על כסא גלגלים, האם מותר להרים את ספר התורה בכדי שיוכל לראות את הכתב בפנים?

תשובה: מותר לעשות כן (הגר"ח קניבסקי שליט"א), וכן נהגו בשיבת פוניבז' כשמן הרב שך זצ"ל היה עולה לתורה, היו מרימים את ספר התורה כדי שמזן זצ"ל יוכל לראות את הכתב (שהיה לו קשה לראות ממרחק).

לע"נ חמותי

מרת חיה בת ר' שמשון וינקלר ע"ה,
נלב"ע י"ב באייר תשע"ה

דיני גשמים בשבת

לבישת ערדליים או מעיל גשם בשבת

מותר ללבוש שני אנפילאות (נעלים) זה על זה ברה"ר (רמ"א או"ח סי' ש"א, ל"ו) שכן הוא דרך מלבוש ביום חול (משנ"ב ס"ק קל"ז). בכלל זה יש היתר ללבוש ערדליים ע"ג הנעלים מפני הגשם, משום שדרך לאנשים ללבוש כן ("שערים מצוינים בהלכה" סי' ע"ד סי"ק ט' בשם שו"ת "בית שלמה") ועוד משום שזה מחמם את הרגל (שו"ת "אגרות משה" ח"א סי' ק"ח). ואם עי"ז לא יתרטבו הרגלים פשיטא שמותר. כמו כן מותר ללבוש מעיל גשם על מעיל חורף, אפילו אם כוונתו משום שלא יתלכלך מעיל החורף. מכיון שזה דרך מלבוש, ואין דרך לפושטו לאחר שפסק הגשם (שו"ע שם סעיף י"ד, ומשנ"ב ס"ק נ"ב, שו"ת "בצל החכמה" ח"ב סי' פ').

לבישת ניילון על הכובע בשבת

ללבוש בשבת ציפוי ניילון המתלבש על הכובע, ומתאים לצורת הכובע, יש אוסרים, שאין זה דרך מלבוש, והוא רק לאצולי טינוף, שהרי כובע ישן אין מכסים בניילון (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ג סי' כ"ו, ושו"ת "שבט הלוי" ח"א סי' ס"א, בשם מרן ה"חזון איש" זצ"ל). ואם בלי הניילון יתרטב גופו בודאי מותר כיון שבא להציל צער הגוף (שו"ת "אגרות משה" ח"א סי' ק"ח, ושו"ת "חשב האפוד" ח"א סי' פ"א). ויש מתירים ללבושו שזה נחשב דרך מלבוש, ואין לחוש שמא יורידו שיפסיק הגשם (שו"ת מהרש"ד"ם, מובא במנח"י שם, ודעת "שבט הלוי" שם). ובמקום רשה"ר דרבנן בודאי אפשר להקל (שש"כ סי' י"ח סעיף י', בשם הגר"ש"י אויערבאך זצ"ל).

איסור מוקצה בגשם ושלג

אין על המטר היורד בשבת שם מוקצה או נולד, ויכול לשתות או לרחוץ ממנו (משנ"ב סי' של"ח סי"ק ל'). וכן שלג היורד בשבת אין בו משום מוקצה ונולד (שו"ת "הר צבי" קונטרס ל"ט מלאכות, מ"ל סותר, ושו"ת "באר משה" ח"א סי' כ').

כדורי שלג

יש אוסרים לעשות כדורי שלג בשבת דדמי לבנין (שש"כ פ' ט"ז סעי' מ"ד). ויש מתירין כיון דאינו מחזיק מעמד, ונמס לאחר זמן מה, אלא שיש להחמיר משום ריסוק שלג וברד (כמבאר בשו"ע סי' ש"כ סי' י"א) שאסור לדחוק השלג בין ידיו (שו"ת "באר משה" ח"א סי' ל'). וכן מה"ט אסור לזרוק כדורי שלג (ספר "מנוחה נכונה" מ"ל ד"שה).

מרפסת שנתמלאת במי גשמים

מרפסת שנתמלאת מים ע"י הגשם, מותר לגרוף המים משם באופן דלחץ, דוקא ע"י מגב גומי (ולא שיש בו ספוג), וכן דוקא לתוך צינור או ע"ג קרקע שאינו עומד לזריעה כלל, ואם אין לו מקום רק ע"ג זרעים יש לעשות שאלת חכם.

הליכה ברחוב בעת גשמים

מותר ללכת ברה"ר בשעה שיורד גשם אף שהרבה גשם סוחף על ראשו ונבלע בבגדו, ואין בזה משום טלטול (שו"ע סי' שכ"ו סעיף ז', ומשנ"ב שם, ו"שו"ע הרב" סעיף מ"א), וכן הדין בשעת ירידת שלג (שש"כ סי' ט"ז סי"ק כ"ה).

תלית בגדים רטובים

בגדים שנרטבו, אסור לתלותם בשבת מפני מראית עין, שלא יאמרו שכיבסם בשבת. ואפילו בחדרי חדרים אסור. אבל אם שטחם מערב שבת אינו חייב לסלקם בשבת (שו"ע סי' ש"א, סעיף מ"ה). אבל מותר להניח הבגד שנרטב ממי הגשמים וכדומה על מקומו הרגיל, ואף לתלותו על קולב כיון דעושה כן לשמור על הבגד ("שולחן שלמה").

ריצה בגשם בשבת

מותר לרוץ בשבת מפני הגשמים ואין בו משום "שלא יהא הילוכך בשבת כדרך הילוכך בחול" (שו"ת "שבט הלוי" ח"א תשי"ח).

שְׁתֵּה מַעַט יַיִן בְּקִידוֹשׁ

◀ **שאלה:** שמע קידוש ושתה קצת יין, וכעת רוצה לשתות כוס שתיה (מיץ או קולה) האם צריך לברך עליה?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קע"ד סעיף ב') שיין פוטר שאר משקים, ועיי' ב"ביאור הלכה" (שם ד"ה יין פוטר) שאם לא שתה מלוא לגמיון, יש ספק אם פוטר, עיי' שם. ולכן צריך לברך "שהכל" על משהו אחר, ויקח אוכלין כדי לברך עליו "שהכל", כגון סוכריה, במבה או חתיכת דג, אבל לטעום דבש בשעה שהוא נוזלי (ונשפך מהצלחת) אינו יכול כי גם לדבש זה יש דין משקין וגם עליו שמא נפטר על ידי היין, רק אם הוא בצורת גוש, אזי יש לו דין אוכל, ויכול לברך עליו "שהכל" לפטור את כוס השתייה (הגר"ח קרליץ שליט"א).

שימוש בדולרים לסימניה

◀ **שאלה:** הנוסע לחופשה בשבת ומפחד להשאיר כסף בדירה משום גנבים, האם אפשר להשתמש בדולרים בתור סימניה להניחם בתוך הספרים, וממילא יוכל לטלטלם בשבת?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' ש"ח סעיף כ"ב) שדבר שאין דרכו להשתמש בו צריך ייחוד לעולם כדי להוריד שם מוקצה ממנו, ולא מספיק ייחוד לשבת אחת, ודוקא במידה דרגיל בכך בדיעבד מועיל לשבת אחת (עיי' משנ"ב סי' צ"ז), ולפי"ז בנד"ד שלאחר השבת רוצה להשתמש בדולרים בודאי לא מהני ייחודו והוי מוקצה.

ראיית אותיות בספר תורה ע"י זכוכית מגדלת

◀ **שאלה:** כשיש נגיעת אותיות או הפסק אותיות שרואה אותן ע"י זכוכית מגדלת, האם זה פוסל?

תשובה: אם יש נגיעה או נפסק באופן שאין נראה אלא בזכוכית מגדלת אין זה פוסל (ספר "דרך אמונה" ה"ל שמיטה ויובל, "ביאור הלכה" פרק ד הלכה א').

תפירה בעודו לבוש

◀ **שאלה:** האם מותר לתפור בגד בעודו לבוש על בני אדם, כגון תפירת כפתור שנפל?

תשובה: איתא בברייתא דחופת אליהו רבה (שנדפס בסוף ספר "ראשית כחמה" שער ג') דקשה לפרנסה, ועיין ספר "מחזור ויטרי" שכתב קשה לשכחה, אלא אם נותן לתוך פיו, עיי' שם. וכן נהגו אמי מודתי ע"ה כשתפירה כפתור של בגד בשעה שעדיין היה לבוש על אחד הילדים, היתה נותנת חוט לתוך פיו של הלוש, אולם ה"חזון איש" לא הקפיד על זה (ספר "ארחות רבינו").

מים של שיורי רחיצה

◀ **שאלה:** אם נוטלים ידיים ונשאיר קצת מים, האם מותר לשתות? **תשובה:** איתא בגמרא (הוריות י"ג:) שהשותה מים של שיורי רחיצה משכח לימודו, אולם אם שפך מעט מן המים אחר הרחיצה אין לחוש (הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם ה"חזון איש", ספר "ארחות רבינו").

החתמת אביו כערב

◀ **שאלה:** האם מותר להחתים את אביו להיות ערב, או שמא אסור מכיון שאם בסוף אביו יצטרך לשלם עבורו נמצא שגורם לאביו בוש? **תשובה:** הכל לפני הענין (הגר"ח קניבסקי שליט"א), וכוונתו שאם באמת אביו יצטרך מזה לא ראוי לעשות כן, אבל לפעמים אביו מבין שבנו נכנס לקושי ובשמחה רבה מוכן לעזור, בכה"ג מותר.

ירושת 'מענק'

◀ **שאלה:** קרן של ניצולי שואה נותנים מענק אפילו לאחר שהניצול כבר נלב"ע (אם זה בתוך שנה לבקשתו), האם כסף זה הולך רק לבנים או גם לבנות?

תשובה: מדין תורתנו הקדושה, ירושה היא רק לבנים, ואין אנו מתייחסים לחוק העמים שגם בנות יורשות, אולם כל זה בדין ירושה דהיינו ממון שהיה ברשות הנפטר, או כבר התחייב לנפטר, בזה יורשים בניו ולא בנות, אבל 'מענק' שאין בזה זכות ממון כלל רק 'מתנה', ולנפטר לא היה בו שום קנין ממון כלל, א"כ בזה ודאי אין שום מעלה לבנים על הבנות, ובפרט שבזה דעת הנותנים לתת למשפחה גם לבנים וגם לבנות, ולכן בזה יחלקו שווה בשווה בין כולם.

ביטול הפעלת בלונים

◀ **שאלה:** הזמנו הפעלת בלונים לגן בחיפה, ושעה לפני שנסענו לשם הודיעו על כך שהאדמו"ר מסרט-ויז'ניץ זצוק"ל נלב"ע, עקב כך התבטלה ההופעה. העובד אומר שיש לו הפסד מזה שביטל את הזמנה שקיבל ממקום אחר, האם צריך לשלם או לא?

תשובה: איתא בשו"ע (ח"מ סי' של"ד א') שאם הזמינו פועל לעשות עבודה ובסוף קרה אונס, ועיי' הפועל הפסיד במקום אחר, הוי פסידא לפועל, ובעל הבית לא חייב לשלם, וכיון שבזה הוה אונס גמור על הפועל להפסיד, ובעה"ב לא חייב לשלם. אולם אם אמרו לבעה"ב כמה ימים לפני כן, שכל רגע עומד להיות... א"כ הוי בגדר אונס שבעל הבית היה צריך לחשוב עליו, והיה צריך להודיע לפועל כמה ימים לפני כן, שעלול להתבטל, אם עיי' היה מספיק לו למצוא עבודה במקום אחר, ובכה"ג כתב הרמ"א (שם) שפסידא דבעה"ב.

ילד בגן הוציא תקע של המקור

◀ **שאלה:** גננת נסעה לכמה ימים, והשאירה ממלאת מקום שתפתח

את הגן בביתה. אחד הילדים שיחק עם תקע המקור והוציאו. עד שהגננת חזרה הביתה התקלקל הבשר והיה הפסד רב, האם ממלאת המקום צריכה לשלם?

יסוד השאלה הוא, האם ממלאת המקום נעשית שומרת על כל הדירה ומה שבתוכה, ואם כן כיון שלא שמרה על הדירה שלא תינזק ע"י הילד חייבת לשלם, או שמא נעשית שומרת רק על הילדים עצמם שלא ינזקו, שאמנם מתחייבת ג"כ לשמור שלא יזיקו, אבל אין חיובי שומרים על הילדים רק על בעלי חיים, וא"כ זה רק גרמא ופטורה מלשלם.

תשובה: מסתבר שאם לא אמרה בפירוש שהיא נעשית שומרת על כל הדירה, א"כ לא קיבלה שמירה על זה. ועוד, אפילו אם נעשית שומר, הרי לא עשו קנין להתחייב (והא דכתב הקצה"ח, סי' ש"ז ס"ק א' שהתחלת שמירה היא קנין, זה רק להסביר דברי התוספות והרא"ש שסברו ששומר אין צריך קנין, אבל הרבה חולקים ששומר צריך קנין, ולכן א"א לחייב ולהוציא ממון בלי קנין), (ועיי' "פתחי תשובה" ח"מ סי' ש"ג ס"ק א', וקצה"ח סי' רצ"א ס"ק ו'). ולכן כיון שלא נעשית שומרת על הבית רק על הילדים, הוי גרמא בעלמא ופטורה מתשלום.

שכר אופניים ונשברו

◀ **שאלה:** שכר אופניים חשמליות ונשברו, והיות שהם כבדים מאוד, לא שייך לסחוב אותם ביד אלא במונית, מי צריך לשלם את דמי ההובלה (על עצם השבירה מודה המשכיר שהוא פטור משום "מתה מחמת מלאכה", אבל המשכיר אומר שהשוכר התחייב להחזיר את האופניים לרשות המשכיר)?

תשובה: השוכר התחייב להחזיר את האופניים אם הם תקינים ונוסעים, ואז בודאי חייב להחזירם לבית המשכיר, אבל אופניים שבורים, השוכר לא התחייב לסחוב ולהוביל לבית המשכיר, ועל המשכיר לשלם את דמי ההובלה.

אי חיוב תשלום ע"י חברה להשכרת רכב

◀ **שאלה:** שכר רכב לפני שנה, וגרם להפסד, וחברת ההשכרה אמרה שתגבה ממנו, ועדיין לא גבו, האם חייב להודיע?

יסוד השאלה הוא, כיון שהם יהודים, א"כ נשאר חוב ואפילו המלווה או ניזק שכח מזה חייבים לשלם, אולם בנד"ד כיון שחברת השכרת רכב גובים הרבה יותר ממה שבעצם היה הניזק, שמא לא חייב להודיע.

תשובה: עפ"י דין כיון שחתם לשלם להם לפי תקנתם, חייב לשלם כל מה שיחייבוהו, ואם שכחו מזה עדיין חייב לשלם (כיון שהם יהודים), ואולי יש עצה לכתוב להם תודה רבה שפטרוהו מהתשלום, ואז לפעמים מתחשבים עם מכתבים כאלה, ופוטרים את השוכר מלשלם, ועכ"פ יותר מזה הוא לא חייב, כיון שבדרך זו הודיעם שעדיין קיים החוב.

איסור "לא תחמוד" עבור אחרים

◀ **שאלה:** גבאי הקהילה רוצה לבנות בית כנסת, האם מותר להפציר בשכן שיסכים למכור להם את דירתו?

יסוד השאלה הוא, שכתוב ברמב"ם (גזילה ואבידה פ"א ה"ל ט"ו) כל החומד ביתו או כליו של חברו וכו' להכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, ואע"פ שנתן לו דמים רבים הר"ז עובר עליו בלא תעשה, שנאמר "לא תחמוד" עכ"ל. ויש להסתפק שמא זה רק כשמבקש לעצמו, אבל אם מבקש עבור אחרים אין בזה איסור.

(ויש לחקור אם "לא תחמוד" הוא מדין גזילה ובכה"ג אין הבדל בין לעצמו או לאחרים, או שהוא משום תאוות ממון דבזה אולי יש לחלק בין לעצמו ובין לאחרים, ומזה שהרמב"ם כתבוהו בהלכות גזילה משמע קצת שזה בגדרי גזל).

תשובה: מסתבר שיסוד האיסור הוא משום חמדת ממון (וכלשון הפסוק), ולכן אם ראובן מבקש ומפציר לצורך שמעון (כמובן שלא בשליחותו כלל) מותר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

דרך על שמלת כלה ונקרעה

◀ **שאלה:** אחד דרך בלי שימת לב על שמלת כלה, והיא המשיכה ללכת ונקרעה השמלה (התיקון עולה 200 ₪). האם זה שדרך על השמלה חייב לשלם על התיקון?

תשובה: עצם העמידה על השמלה אינה מזיקה, רק כשהכלה התחילה ללכת, וזהו רק גרמא בנויקין (ושניהם אשמים בזה, זה שעמד ליד הכלה היה צריך להזהר לא לדרוך על השמלה, וגם הכלה היתה צריכה לדאוג ששמלתה לא תיתפס בשום חפץ, כסא וכו') וגרמא בנויקין פטור בידי אדם.

נתהפכה רצועת תפילין

◀ **שאלה:** אם נתהפכה הרצועה של התפילין ליד ראשו או בהיקף לזרוע ביד, מידת חסידות להתענות או לפדות בצדקה (משנ"ב סי' כ"ז ס"ק ל"ח).

יש להעיר בשלמא אם נפל על הארץ נוהגים לצום (משנ"ב סי' מ' ס"ק ג'), משום ביזיון, אבל איפה מצאנו שמי שלא עשה מצוה, כגון שלא קרא קריאת שמע שצריך להתענות?

תשובה: אין הטעם משום שחסר המצוה רק שזה בזיון מצוה שלבשו שלא כהרגלו, ולכן יש ענין להתענות או לפדותה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).